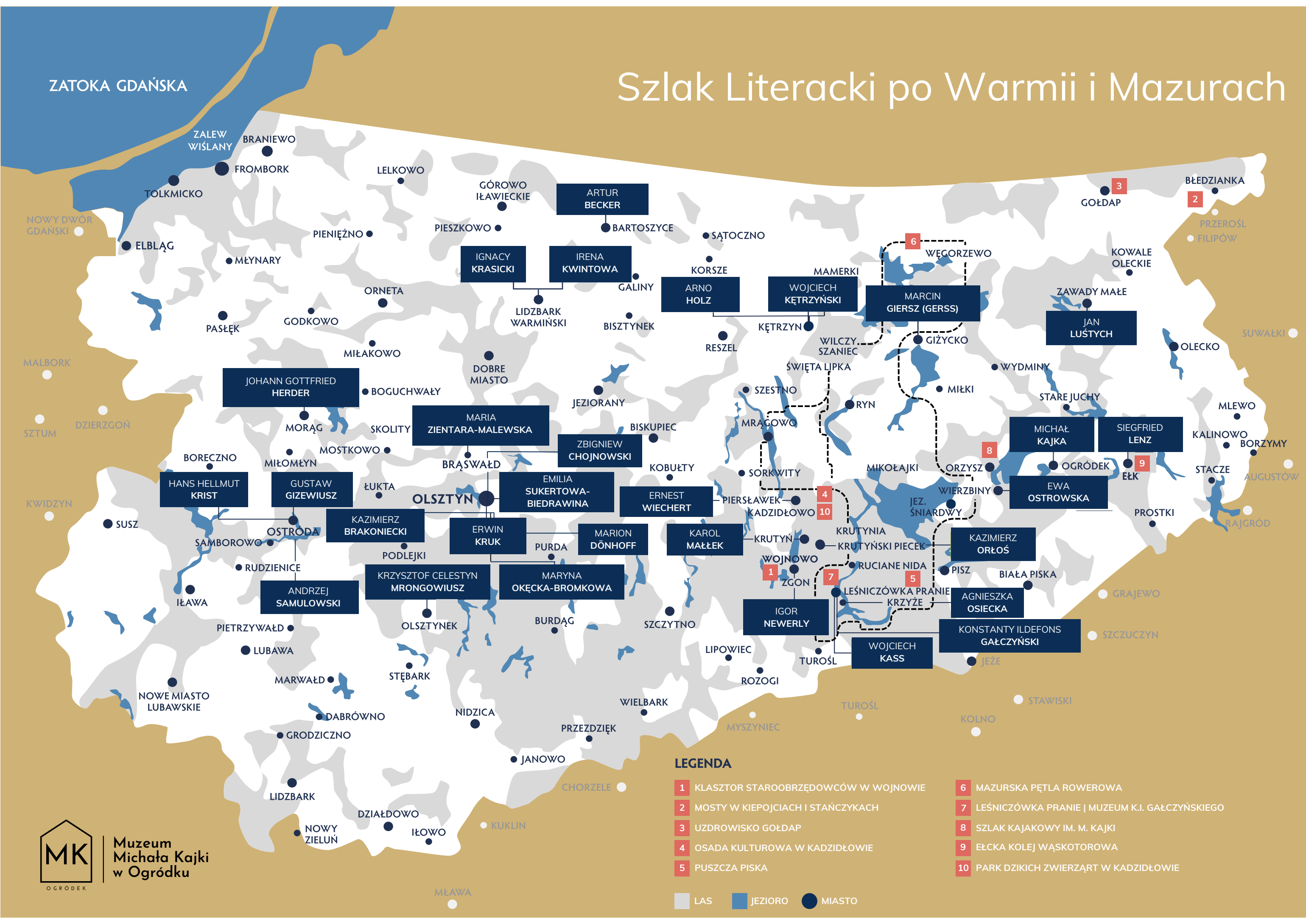

Szlak Literacki po Warmii i Mazurach

ZATOKA GDAŃSKA

ZALEW WIŚLANY

MK
Muzeum
Michała Kajki
w Ogródku

LEGENDA

- 1 KLASZTOR STAROBRZĘDOWCÓW W WOJNOWIE
- 2 MOSTY W KIEPOJCIACH I STAŃCZYKACH
- 3 UZDROWISKO GOŁDAP
- 4 OSADA KULTUROWA W KADZIDŁOWIE
- 5 PUSZCZA PISKA
- 6 MAZURSKA PĘTLA ROWEROWA
- 7 LEŚNICZÓWKA PRANIE | MUZEUM K.I. GAŁCZYŃSKIEGO
- 8 SZLAK KAJAKOWY IM. M. KAJKI
- 9 EŁCKA KOLEJ WĄSKOTOROWA
- 10 PARK DZIKICH ZWIERZĄT W KADZIDŁOWIE

■ LAS ■ JEZIORO ● MIASTO

Zapraszamy Cię w wyjątkową podróż po Warmii i Mazurach! Poznaj poetów i pisarzy, poetki i pisarki. W swojej twórczości, a także działalności społecznej, czerpali oni inspirację z wyjątkowości naszego regionu, piękna otaczającej przyrody oraz bogatej kultury i tradycji Warmii i Mazur!

Wybierz się w wyjątkową podróż po regionie. Odwiedź 10 miejsc związanych z literatami Warmii i Mazur.

Siegfried Lenz | Etk

Urodził się 17 marca 1926 r. w Ełku na Mazurach, jako syn urzędnika celnego. Tam też spędził młodość i uczęszczał do szkoły podstawowej. Następnie został wysłany do szkoły z internatem w Kappeln w Szlezwiku-Holsztynie, przygotowującej do dalszej nauki w szkole maturalnej.

W 1939 r. stał się członkiem Hitlerjugend, zaś w 1943 r. został wcielony do wojska. Służył w marynarce i był świadkiem exodusu ludności Prus Wschodnich w 1945 r. W ostatnich miesiącach wojny został przeniesiony do Danii. Tam jako dziewiętnastoletni żołnierz zdezerterował. Gdy po ogłoszeniu zakończenia wojny trafił do marynarki bawarskiej dostał się do niewoli brytyjskiej w Witzwort, gdzie pracował jako tłumacz.

Po wojnie rozpoczął naukę na Uniwersytecie w Hamburgu. Studiował filologię niemiecką i angielską oraz filozofię. Jednak przerwał je dość wcześnie i jako felietonista związał się z dziennikiem "Die Welt". Tam też poznał swoją przyszłą żonę Liselotte, z którą zawarł związek małżeński w 1949 r. W latach 1950-1951 był redaktorem działu kulturalnego tegoż pisma.

Od 1951 r. zamieszkał w Hamburgu, gdzie jako niezależny pisarz był regularnym gościem spotkań literackich Grupy 47. Zajmował się wyłącznie twórczością literacką, współpracując z licznymi wydawnictwami prasowymi oraz radiem.

Zadebiutował w 1951 r. antyradziecką powieścią "Es waren Habichte in der Luft". Napisał kilkanaście powieści i tyle samo tomów opowiadań. Wydał również pięć utworów scenicznych i słuchowisk oraz cztery zbiorki esejów. Jego książki zostały przetłumaczone na 22 języki i ukazały się w 30 krajach.

W lutu 2006 r. został wdowcem. W czerwcu 2010 r. ożenił się po raz drugi. Do końca życia mieszkał i pracował w Hamburgu.

Zmarł 7 października 2014 r. w Niemczech. 18 października 2011 r. Siegfried Lenz odebrał w Ełku tytuł Honorowego Obywatela Miasta.

Michał Kajka | Ogródek

Urodził się 27 września 1858 r. w Skomacku Wielkim. W 1864 r. rozpoczął naukę w polskiej szkole elementarnej w Skomacku. W 1868 r. przeniósł się do Szkoły Ludowej w Rostkach.

Od 1883 r. wraz z żoną Wilhelminą z Karasiów zamieszkał na stałe w Ogródku. W 1886 r. postawił tu dom z zabudowaniami gospodarczymi.

Zmarł 22 września 1940 r. w Orzyszu.

Pisać zaczął około 17. roku życia. Pierwsze utwory poetyckie w języku polskim opublikował w ostródzkim "Mazure" Jana Karola Sembrzyckiego. Od 1890 r. prowadził biblioteczkę Towarzystwa Czytelni Ludowych w Ogródku. Był w gronie założycieli Mazurskiej Partii Ludowej.

Za życia doczekał się wydania zbioru "Pieśni mazurskie" (1927), który ukazał się nakładem redakcji "Gazety Mazurskiej" i "Mazura". W 1968 r. powołano do życia Muzeum Michała Kajki, zlokalizowane w domu rodzinnym poety w Ogródku. Od 2005 r. odbywa się tu finał konkursu poetyckiego jego imienia.

Ernst Wiechert | Pierśławek

Urodził się 18 maja 1887 r. w Pierśławku koło Mrągowa, w rodzinie leśniczego Martina i Heinrietty z d. Andreae. W wieku jedenastu lat podjął naukę w gimnazjum w Królewcu. W latach 1905-1911 studiował na Albertynie przyrodoznawstwo, filozofię, filologię niemiecką i angielską. Po studiach uczył w Hufengymnasium, potem w berlińskim Gimnazjum im. Cesarzowej Augusty.

W 1930 r. wyjechał do Berlina. Trzy lata później rozstał się z pracą w szkolnictwie i zamieszkał w Ambach w Bawarii. Za krytykę hitleryzmu został uwięziony. W 1938 r. przebywał w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie.

W 1916 r. debiutował powieścią "Die Flucht". Szczytowym osiągnięciem Wiecherta jest epepeja Puszczy Piskiej "Die Jeromin-Kinder" (pol. "Dzieci Jerominów"). Opisywał w niej życie mazurskiej wsi Sowiróg nad Jeziorem Nidzkim.

Wiechert napisał trzynaście powieści, blisko 40 opowiadań i nowel, cztery sztuki teatralne.

Zmarł 24 sierpnia 1950 r. w Uerikon koło Zurychu w Szwajcarii.

W domu rodzinnym artysty utworzono Izbę Pamięci Ernsta Wiecherta w Pierśławku.

Konstanty Ildefons Gałczyński | Pranie

Urodził się 23 stycznia 1905 r. w Warszawie przy ulicy Mazowieckiej.

W 1914 r. rodzina Gałczyńskich została ewakuowana do Moskwy i tam, około 1915 r. Konstanty zaczął pisać swoje pierwsze wiersze. W 1916 r. rozpoczął naukę w moskiewskiej Szkole Komitetu Polskiego.

W 1918 r. Gałczyńscy wrócili do Warszawy. Konstanty kontynuował edukację w gimnazjum Giżyckiego. Jego debiut poetycki miał miejsce tuż przed maturą – w 1923 r. – na łamach czasopisma "Rzeczpospolita". W tym samym roku Gałczyński rozpoczął studia na Uniwersytecie Warszawskim, na wydziałach filologii angielskiej oraz filologii klasycznej (żadnego z tych kierunków nie ukończył).

Po odbyciu służby wojskowej przyłączył się do grupy poetyckiej "Kwadryga". W 1931 r. wyjechał jako referent kulturalny na placówkę konsularną do Berlina w Niemczech.

14 kwietnia 1933 r. wrócił do Warszawy, po roku zaś wyjechał do Wilna, gdzie nawiązał współpracę z pieśniarką Hanką Ordonówną.

24 sierpnia 1939 r. Gałczyński został zmobilizowany, zaś już 17 września dostał się do niewoli – napisał wówczas wiersze wojenne "Pieśń o żołnierzach z Westerplatte" oraz "Sen żołnierza". W 1941 r. został wywieziony do międzynarodowego obozu jenieckiego w Altengrabow pod Magdeburgiem, gdzie przybywał aż do końca wojny. Wtedy też zaczął podróżować po Europie (zwiedzając m.in. Brukselę oraz Paryż).

22 marca 1946 r. Gałczyński wrócił do Polski i zamieszkał wraz z rodziną w Krakowie. Latem 1950 r. Gałczyński wyjechał do Leśniczówki Pranie nad Jeziorem Nidzkim, gdzie powstały poematy "Kronika Olsztyńska" oraz (w październiku 1950 r.) "Niobe" (ukończony w listopadzie w Warszawie). W Praniu poeta odnalazł swoją osobistą Arkadię – gdzie "(...) jelenie ryczą, dzięki bobrują, żurawie odlatują, liście opadają i heu heu fugaces labuntur anni (...)". Poeta zaczął nawet planować stałe osiedlenie się na Mazurach.

Zmarł 6 grudnia 1953 r. Pogrzbek odbył się na cmentarzu wojskowym na Powązkach w Warszawie. Od 1980 r. w Leśniczówce Pranie działa Muzeum K.I. Gałczyńskiego.

Igor Newerly | Zgon

Prozaik, autor powieści i opowiadań, a także słuchowisk radiowych i scenariuszy filmowych.

Urodził się 24 marca 1903 r. w Białowieży, a zmarł 19 października 1987 r. w Warszawie.

Po śmierci ojca, który zmarł ratując tonącego, matka powtórnie wyszła za mąż za rosyjskiego oficera. W latach 1911-15 mieszkali w koszarach w Jabłonie, gdzie chłopiec wskutek wypadku na placu ćwiczeń stracił prawą nogę.

W roku 1915 r. wobec zbliżania się armii niemieckiej rodziny urzędników i wojskowych ewakuowano w głąb Rosji. W ten sposób Newerly spędził dzieciństwo w Penzie, Saratowie i Kijowie, był tam świadkiem rewolucji i wojny domowej.

W 1920 r. ukończył szkołę średnią w Symbirsku, w latach 1920-23 studiował prawo na uniwersytecie kijowskim.

Aresztowany przez NKWD (1923), został skazany na pobyt pod dozorem w Odessie.

W 1926 r. poznał Janusza Korczaka i został jego sekretarzem, a następnie przejął po nim redakcję eksperymentalnego pisma, tworzonego dla dzieci przez dzieci "Mały Przegląd".

W latach 1928-32 studiował na wydziale nauk społecznych i politycznych Wolnej Wszechnicy Polskiej.

W 1930 r. poślubił Barbarę Szejnbaum (1908-73), wychowanicę Domu Sierot na ul. Krochmalnej, współzałożycielkę oraz główną aktorką żoliborskiego teatru dla dzieci "Baj"; po wojnie występującą m.in. w Teatrze Polskiego Radia.

17 maja 1933 r. urodził im się jedyny syn, późniejszy dramaturg i prozaik Jarosław Abramow-Newerly.

Aresztowany przez gestapo w nocy z 8 na 9 stycznia 1943 r., został osadzony na Pawiaku. Po kilku dniach wywieziono go na Majdanek, gdzie był więziony do likwidacji obozu (1944). Stamtąd trafił do Oświęcimia, a w grudniu 1944 r., po "marszu śmierci", do obozu Sachsenhausen-Oranienburg. Następnie przetransportowany do Bergen-Belsen, gdzie doczekał wyzwolenia obozu przez Anglików (1945).

Od połowy lat pięćdziesiątych Newerly mieszkał przez część roku ze swą partnerką życiową, tłumaczką z języka rosyjskiego, Zofią Cybulską w miejscowości Zgon na Mazurach. W Zgonie powstało "Leśne Morze" i "Wzgórze Błękitnego Snu". Newerly angażował się też, bez powodzenia, w sprawę zatrzymania Mazurów w Polsce (głównym jego sojusznikiem był w tym zakresie założyciel Mazurskiego Uniwersytetu Ludowego w Rudziskach Pasymskich Karol Małłek.

Newerly zmarł 19 października 1987 r. w Warszawie. Jest pochowany na Powązkach.

Karol Małłek | Krutyni

Urodził się 18 marca 1898 r. w Brodowie.

Po skończeniu miejscowej szkoły pracował na gospodarstwie rodziców. Po włączeniu Działdowszczyzny do Polski ukończył kurs nauczycielski (1920-1921). Uczył w szkołach w Furgatach, Płośnicy i Działdowie.

Następnie był kierownikiem szkoły w Nowej Wsi i Kisinach. Nauczał w szkole powszechnej w Działdowie (1933-1937), był kierownikiem szkoły w Pierławce (1937-1939). W 1935 r. został współzałożycielem i prezesem Związku Mazurów.

W czasie wojny, przebywając w Warszawie utrzymywał kontakty z działaczami mazurskimi.

Zorganizował tajny Mazurski Instytut Naukowy, którego celem było przygotowanie materiałów naukowych dotyczących powrotu Mazur do Polski.

Był prezesem Instytutu Mazurskiego w Olsztynie. Został dyrektorem Mazurskiego Uniwersytetu Ludowego w Rudziskach Pasymskich. Od lipca 1951 r. jako emeryt zamieszkał w Krutyni.

Zmarł 28 sierpnia 1969 r. w Krutyni. Pochowany został w Olsztynie.

Debiutował utworem scenicznym "Jutrznia na Gody" opartym na tradycjach ludowych. Zbierał pieśni ludowe, podania, przysłowia, opisy obrzędów mazurskich, które opublikował w licznych artykułach.

Wydał "Mazurski śpiewnik regionalny", "Płon czyli dożynki na Mazurach", "Wesele mazurskie". Był redaktorem "Kalendarza dla Mazurów na 1939 rok". Po II wojnie światowej publikował liczne artykuły, szkice biograficzne. Tłumaczył prozę E. Wiecherta.

Przy Muzeum Przyrodniczym w Krutyni na Mazurach funkcjonuje Izba Pamięci Karola Małłka.

Ignacy Krasicki | Lidzbark Warmiński

Urodził się 3 lutego 1735 r. w Dubiecku nad Sanem. W latach 1743-1750 Krasicki uczył się w Jezuickim Kolegium Lwowskim.

W 1751 r. wstąpił do seminarium duchownego księży misjonarzy przy kościele św. Krzyża w Warszawie, które ukończył w 1754 r. Pięć lat później otrzymał święcenia kapłańskie.

Jako młody ksiądz spędził dwa lata (1759-1761) na studiach w Rzymie. Po powrocie został w 1763 r. sekretarzem prymasa Władysława Aleksandra Łubieńskiego i zaprzyjaźnił się z młodym Stanisławem Augustem Poniatowskim – przyszłym królem. W 1764 r. został kapelanem króla.

Jako biskup warmiński, Krasicki z rozmachem urządził swoje rezydencje w Lidzbarku Warmińskim i Smolajnach. Pałac biskupów warmińskich w Smolajnach został wybudowany w latach 1741-1743, stał się ulubionym miejscem pobytu Ignacego Krasickiego.

Od 13 września 1772 r., wraz z całą diecezją warmińską, Krasicki stał się poddanym króla pruskiego Fryderyka II. Warmia mimo to zachowała swą odrębność wyznaniową, była "wyspą" katolicyzmu na morzu protestanckiej wiary ludności Prus, a na dworze Krasickiego w Lidzbarku Warmińskim (Heilsbergu) rozkwitła życie kulturalne i artystyczne.

"Ksiądz poetów". Najbardziej znany był jako autor niezliczonych fraszek i bajek. Tworzył również satyry: "Bajki i przypowieści", "Satyry" i poematy heroikomiczne.

Pośród poematów najbardziej znane to: "Myszeis", "Monachomachia, czyli Wojna mniczków" wyszydzająca zepsucie obyczajów zakonnych i "Antymonachomachia".

Za pierwszą powieść w dziejach literatury polskiej uznaje się jego powieść satyryczno-utopijną "Mikołaja Doświadczńskiego przypadek".

Ignacy Krasicki zmarł 14 marca 1801 r. W 2023 r. w Smolajnach zainicjowano powstanie Muzeum Biskupa Ignacego Krasickiego.

Johann Gottfried Herder | Morąg

Urodził się 25 sierpnia 1744 r. w Morągu. Był synem Gottfrieda, nauczyciela i kościelnego oraz Anny Elżbiety Peltz. Początkowo jego edukacją zajmował się ojciec, następnie uczęszczał do szkoły miejskiej.

W 1762 r. rozpoczął studia w Królewcu. Zamierzał początkowo zgłębiać nauki medyczne, lecz ostatecznie podjął studia teologiczne. Znaczący wpływ na niego wywarli Immanuel Kant i Johann Georg Hamann. Pracował jako nauczyciel w królewieckim Collegium Friedricianum.

Po zakończeniu edukacji przeprowadził się do Rygi, gdzie podjął pracę jako duszpasterz i nauczyciel. Tam też wydał pierwsze prace pisarskie. Następnie wyjechał do Francji, aby "poznać świat i odnaleźć siebie". W Strasburgu poznał młodego Goethego, na którego "Rozprawa o pochodzeniu języka autorstwa" Herdera wywarła ogromny wpływ. Kierowała bowiem uwagę na rolę starożytnej poezji greckiej, staroceltyckiej czy staronordyckiej.

Po krótkim pobycie w Bückeburgu osiadł na prawie trzydzieści lat w Weimarze, gdzie zajmował wysokie urzędy kościelne. W mieście tym pozostał do śmierci. Tam powstały jego największe dzieła, m.in. "Myśli o filozofii dziejów" oraz "Głosy narodów w pieśniach".

Zmarł 18 grudnia 1803 r. w Weimarze. W Morągu znajduje się Muzeum im. Johanna Gottfrieda Herdera.

Maria Zientara-Malewska | Brąswałd

Urodziła się 4 września 1894 r. w Brąswałdzie.

Ukończyła szkołę w Brąswałdzie. Skończyła kurs dla pomocniczych sił nauczycielskich w Olsztynie oraz Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Krakowie (1926).

Pracowała w Polsko-Katolickim Towarzystwie Szkolnym na Warmii, organizowała przedszkola w Gietrzwałdzie, Unieszewie, Nowej Kaletce i Chaberkowie. Była nauczycielką szkoły polskiej w Chaberkowie i Wielkim Buczku.

We wrześniu 1939 r. została aresztowana i uwięziona w obozie koncentracyjnym w Ravensbrück; zwolniona przebywała do końca wojny pod nadzorem policji w Brąswałdzie.

Od 1945 r. pracowała w Wydziale Oświaty Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski. Po wojnie zajęła się zbieraniem warmińskiego folkloru oraz w 1952 r. nawiązała długoletnią współpracę z dodatkiem "Słowa Powszechnego" – "Słowo na Warmii i Mazurach".

Zmarła 2 października 1984 r. w Olsztynie.

Debiutowała 4 grudnia 1920 r. utworem "Pory roku" w "Gazecie Olsztyńskiej". Publikowała wiersze i artykuły w prasie polskiej.

W 1953 r. wiersze M. Zientary-Malewskiej ukazały się w zbiorze "Poezje Warmii i Mazur". Debiutem książkowym był zbiór szkiców i reportaży "Rośnie do słońca" (wspólnie z Wandą Pieńkowską). W swojej twórczości M. Zientara-Malewska zajmowała się wydarzeniami historycznymi nieraz zbeletryzowanymi w formie opowiadań, baśni lub legend np. "Legendy dwóch rzek", "Baśnie znad Łyny", "O różnych kłobukach, skarbach i zaklętych zamkach" oraz folklorem Warmii.

Głównym tematem jej zainteresowań była problematyka warmińska. Publikowała wiersze o tematyce religijnej. Wiele utworów napisała w gwarze warmińskiej. W Brąswałdzie funkcjonuje Izba Pamięci Marii Zientary-Malewskiej.

Wojciech Kętrzyński | Kętrzyn

Urodził się w Giżycku, 11 lipca 1838 r., jako Adalbert von Winkler, syn Józefa Winklera, oficera pruskiego i Niemki Eleonory z domu Raabe, pochodzącej z Nowej Wsi pod Hawą.

Ojciec wywodził się ze szlacheckiej rodziny, a nazwisko zawdzięczał miejscowości "Kętrzyno" w powiecie wejherowskim. Dziadkowi dopisano "von Winkler" do nazwiska, a ojciec Wojciecha Kętrzyńskiego zaczął używać już tylko samego dopsiku.

W latach 1849-1853 (po śmierci ojca w 1846 r.) przebywał w Domu Sierot po Wojskowych w Poczdamie. W dwa lata, od 1853 do 1855 r., zrobił pięcioletni kurs progimnazjum w Lecu (Giżycko) a następnie Gimnazjum w Rastemborku (Kętrzyn). W 1859 r. zdał egzamin maturalny i 13 października tegoż roku rozpoczął studia historyczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Albertyna w Królewcu.

Kętrzyński brał udział w powstaniu styczniowym, przewoząc tajne dokumenty i broń. Został aresztowany 11 września 1863 r., za przewóz broni dla ks. Mariana Kwiatkowskiego, komendanta wojennego w Janowie pod Orzycem i osadzony w więzieniu, w Górnej Bramie w Olsztynie.

Olsztyński sąd uwolnił Kętrzyńskiego, ale został on ponownie aresztowany w październiku tegoż roku i osadzony w więzieniu Moabit w Berlinie. W grudniu 1864 r. skazany na rok Twierdzy Kłodzkiej. Po wyjściu na wolność, udał się z powrotem do Królewca na uniwersytet, gdzie rozprawę obronił 12 grudnia 1865 r.

W 1871 r. założył on tajne Towarzystwo Mazurskiej Inteligencji Ludowej, później przekształcone w Komitet Niesienia Pomocy Mazurom (1872), następnie zaś w Centralny Komitet dla Mazur, Śląska i Pomorza. Wspierał materialnie "Gazetę Lecką" oraz "Mazura".

Wojciech Kętrzyński zmarł 15 stycznia 1918 r. we Lwowie, nie doczekawszy odzyskania przez Polskę niepodległości. Został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Jedna z najważniejszych placówek badawczych i naukowych w Olsztynie - Ośrodek Badań Naukowych (obecny Instytut Północny) założony w 1963 r. z dumą nosi imię Wojciecha Kętrzyńskiego.

Źródło biogramów: Portal Encyklopedia Warmii i Mazur i Leksykon Kultury Warmii i Mazur - stworzone przez Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie

Organizatorzy

Muzeum Michała Kajki w Ogródku

Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego - Leśniczówka Pranie

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Starostwo Powiatowe w Piszu

Zrealizowano z pomocą finansową Samorządu województwa warmiński-mazurskiego